

Els

microorganismes

Els bacteris

Què són els bacteris ?

- Els bacteris son **microorganismes unicel·lulars** amb cèl·lules procariotes.
- Són considerades la **primera forma de vida** que va aparèixer a la Terra fa uns 3800 milions d'anys.
- Representen la forma de vida més abundant en termes de biomassa i nombre de espècies sobre el planeta.
- La mida d'un bacteris **és entre 1 i 5 micres**, més petites que les cèl·lules eucariotes.

Curiositats:

- El cos humà està format aproximadament per 100 bilions de cèl·lules.
- D'aquestes aproximadament 90 bilions són cèl·lules bacterianes.
- És a dir per cada cèl·lula humana existeixen 10 cèl·lules bacterianes en el nostre cos, la majoria d'elles es localitzen a l'intestí.
- Tots els bacteris del nostre cos fan un pes aproximat d'entre 1 i 2 kg.
- A la nostra mà habiten unes 150 espècies diferents de bactèries.

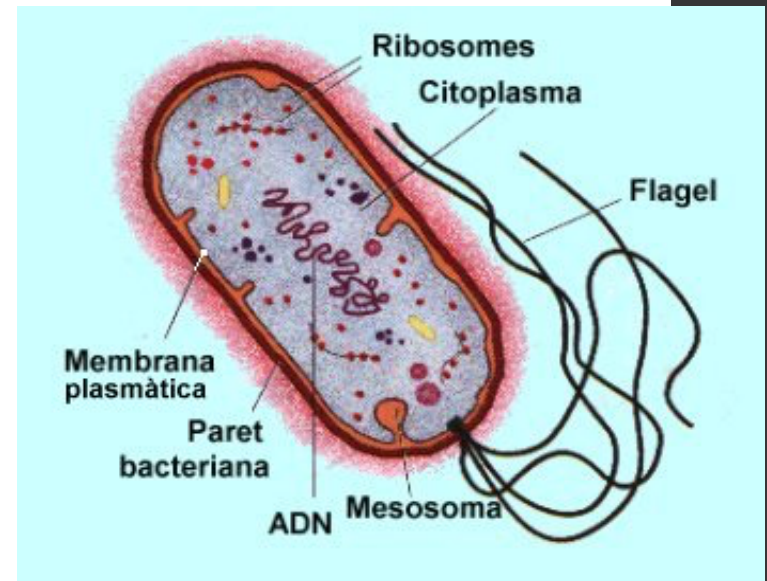
Els bacteris

1. Composició, estructura i morfologia dels bacteris.
2. Fisiologia dels bacteris :
  - 2.1 Tipus de metabolisme
  - 2.2 Mecanismes de reproducció i parasexualitat bacteriana.
3. Mètodes d'estudi dels bacteris :
  - 3.1 Concepte de soca i espècie
  - 3.2 Tinció Gram i cultiu de bacteris
4. Breu relació de la diversitat bacteriana.
5. Importància dels bacteris en els cicles biogeoquímics, en ciència i com a agents patògens.

1. Composició, estructura i morfologia dels bacteris

• *MORFOLOGIA:*

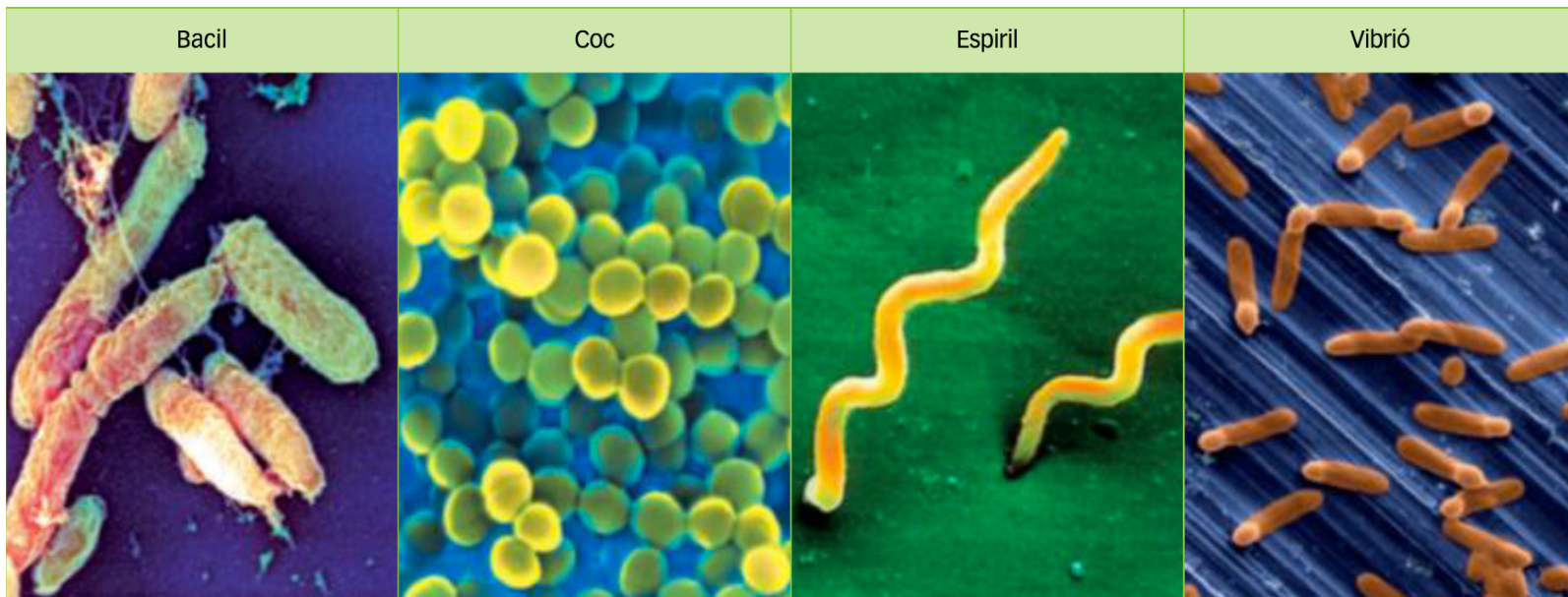
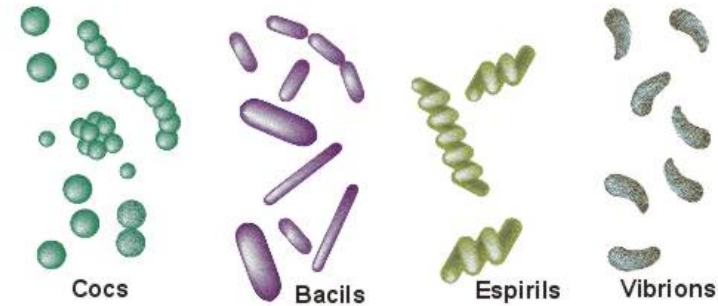
1. Càpsula bacteriana (no sempre)
2. Paret bacteriana
3. Membrana plasmàtica amb mesosomes
4. Citoplasma :
  - ribosomes
  - inclusions
  - cromosoma (DNA) circular
  - altres orgànuls (no sempre)

• DIVERSITAT DE FORMES

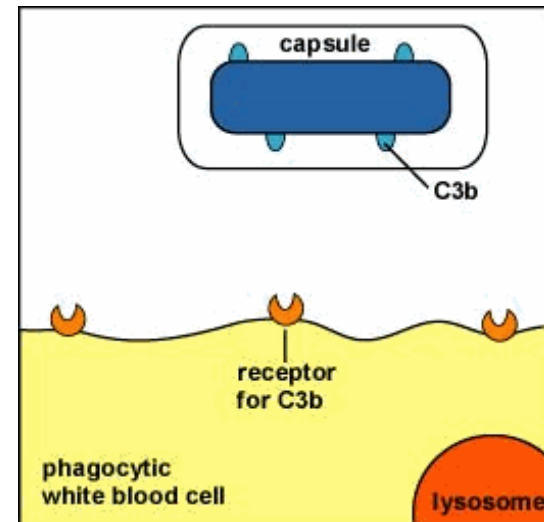
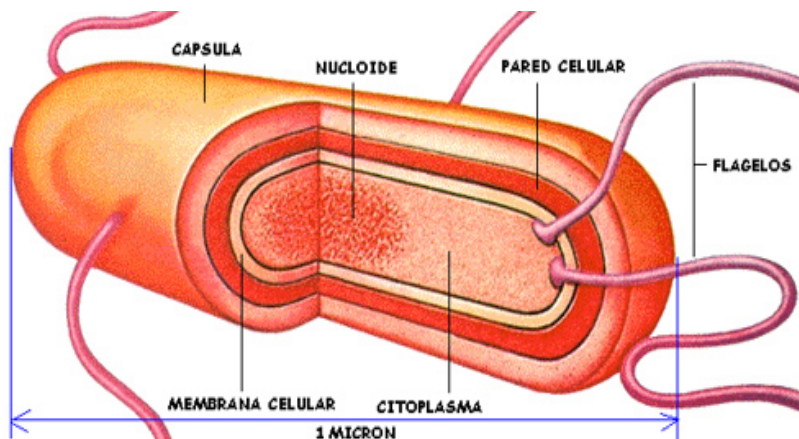
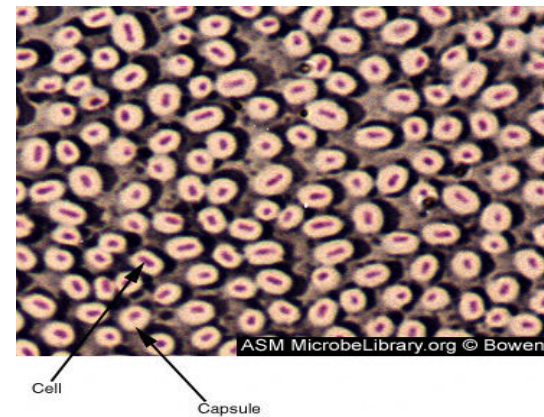
En funció de la seva forma els classifiquem en:

- **cocs**, bacteris en forma esfèrica
- **estreptococs**, cadenes de cocs
- **bacils**, bacteris en forma de bastó
- **vibrions**, bacteris en forma de coma
- **espiril·les** i **espiroquetes**, bacteris en forma d'espiral.

1. CÀPSULA BACTERIANA

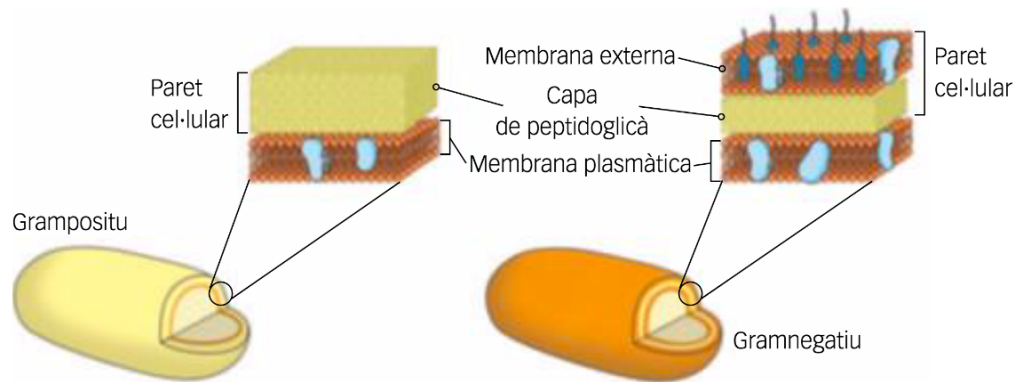
- NO SEMPRE EN TENEN
- Capa mucosa de polisacàrids.
- Pot absorbir aigua i augmentar el gruix (de 100-400 Å).
- Protegeix als bacteris de la dessecació.
- Dificulta l'acció d'anticossos i cèl·lules fagocitàries (molts bacteris patògens tenen càpsula).

2. PARET BACTERIANA

- Coberta rígida que dóna forma al bacteri d'un gruix de 50 a 100 Å.
- La seva composició i estructura ens serveix per a classificar els bacteris en dos grups (**grampositius** i **gramnegatius**).

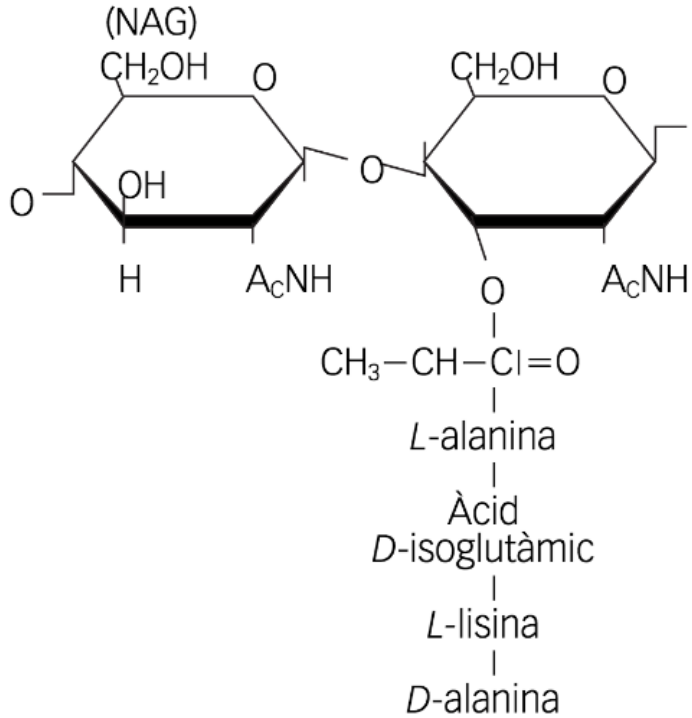
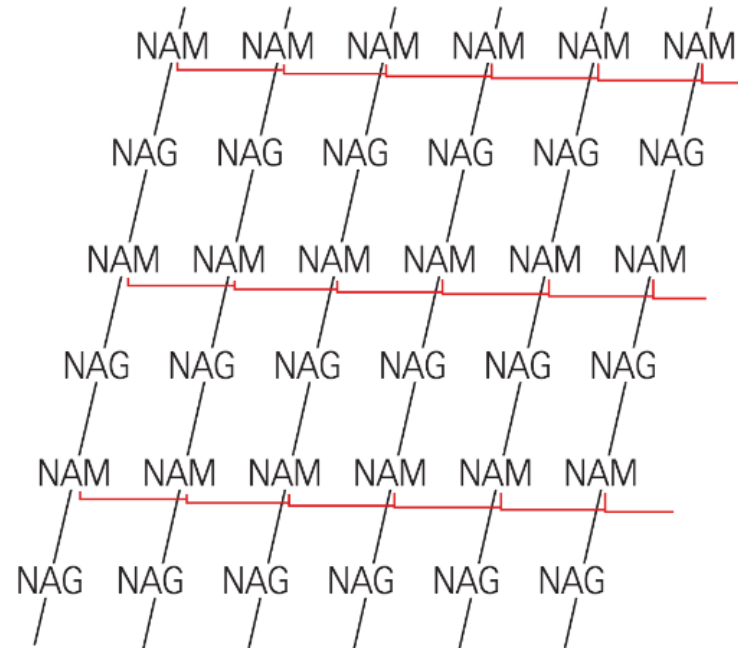

Diferències entre la paret bacteriana de bacteris grampositius i gramnegatius.

- La substància fonamental és la **MUREÏNA**: És un peptidoglicà format per una xarxa de molècules de NAG i NAM unides entre sí per enllaços glicosídics.

NAG = N-acetilglicosamina

NAM = N-acetilmuràmic

A**B**

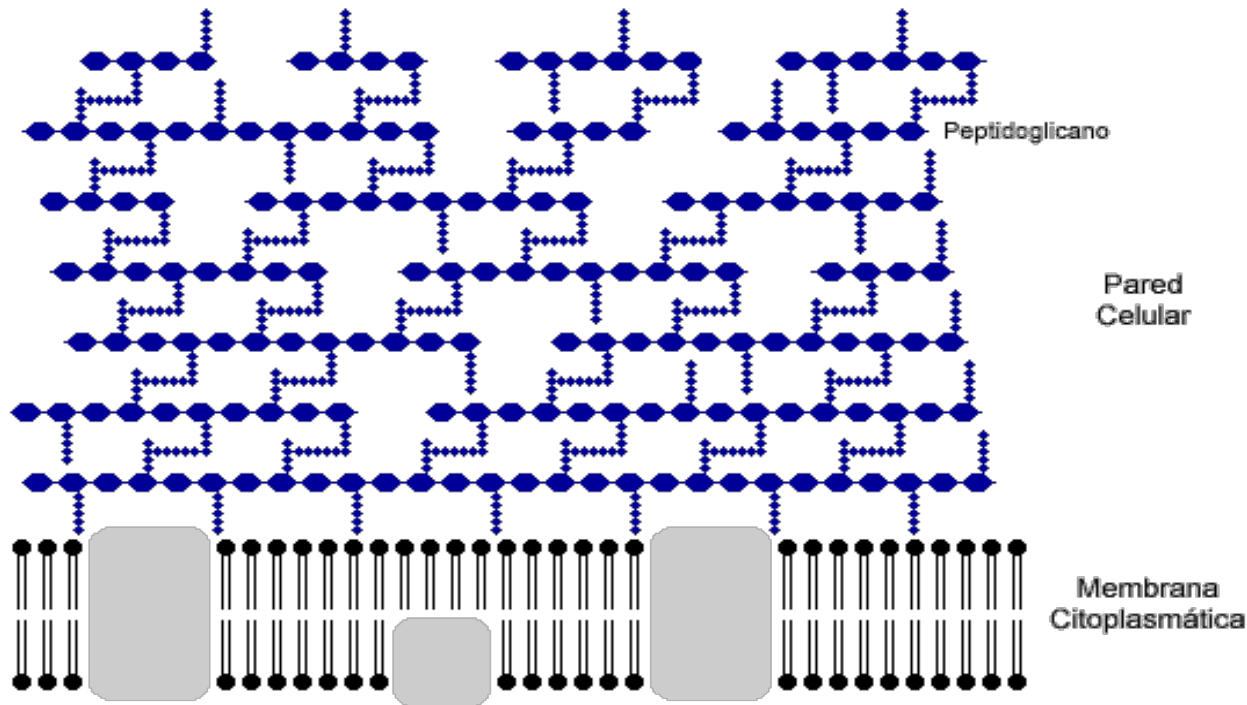
—: Unions encreuades formades per cadenes d'aminoàcids

A Molècules base dels peptidoglicans (mureïna) de la paret dels bacteris.

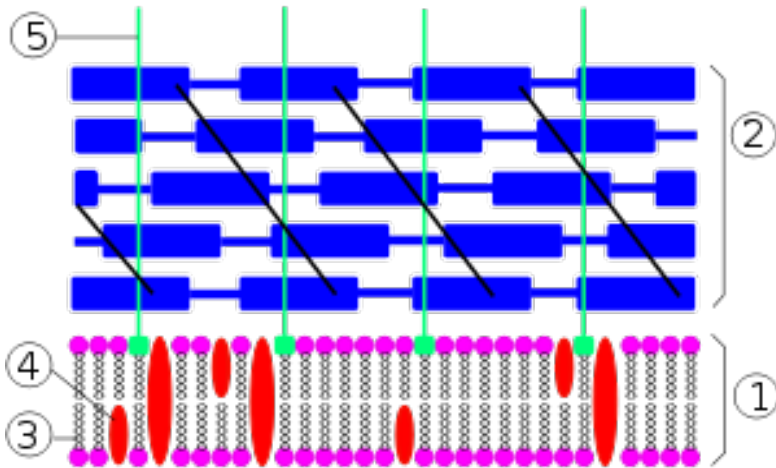
B Estructura general dels peptidoglicans.

- La paret pot ser :

- Monoestratificada (capa de mureïna gruixuda amb àcids teïcois)
- **Biestratificada** (capa de mureïna fina + membrana externa formada per bicapa de lípids i proteïnes)

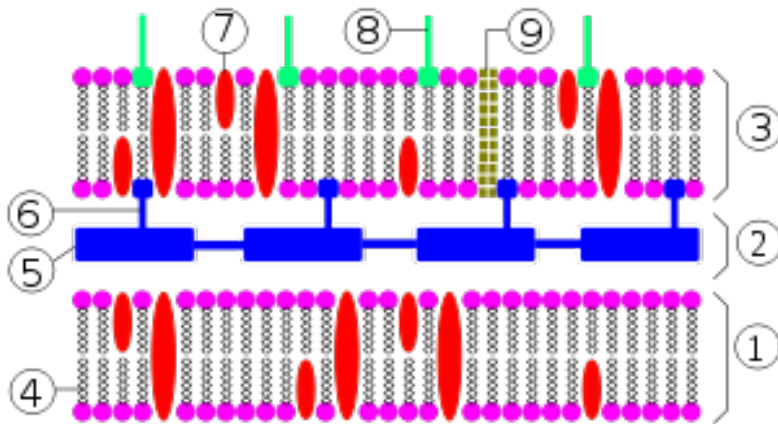

COMPARACIÓ ESTRUCTURA DE LA PARET BACTERIANA

Bacteria Gram-positiva. (monoestratificada)

- 1-membrana citoplasmàtica
(formada per bicapa de fosfolípids 3 i proteïnes 4).
- 2-capa de mureïna amb àcids teicoïcs 5.

Bacteria Gram-negativa (biestratificada)

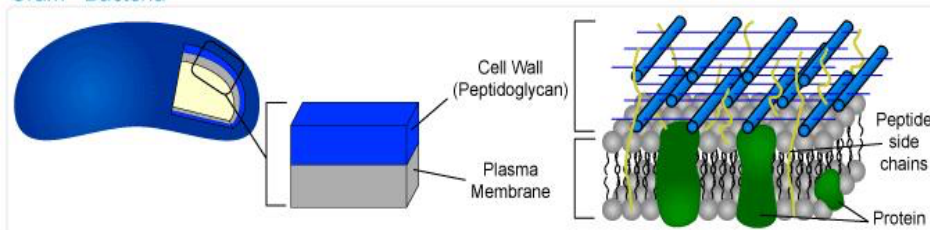
- 1-membrana citoplasmàtica
(membrana interna) (formada per bicapa de fosfolípids 4 i proteïnes 7).
- 2-espaci periplasmàtic (espai entre les dues membranes)
- 3-membrana externa (formada per bicapa de lípids i proteïnes 7)
- 5- capa de mureïna molt fina

8-lipopolisacàrids
9-purinas.

Què és la tinció Gram?

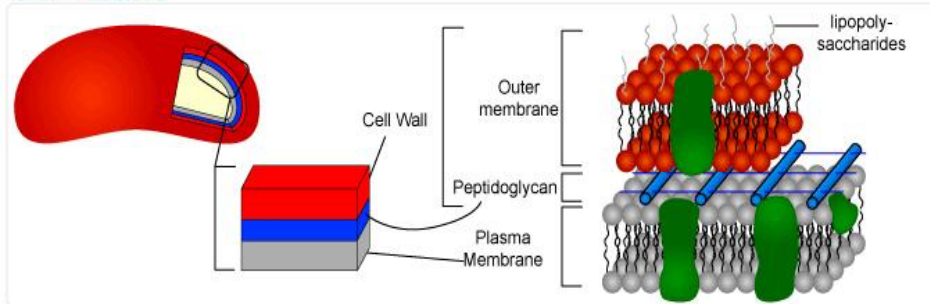
- És una tinció específica dels bacteris
- Poden quedar de color blau (grampositiu) o vermell (gramnegatiu).
- La causa de la diferència de coloració està en la diferent estructura i composició de la paret.

Gram⁺ Bacteria

Gram + tenen paret monoestratificada (solament capa gruixuda de mureïna)

Gram⁻ Bacteria

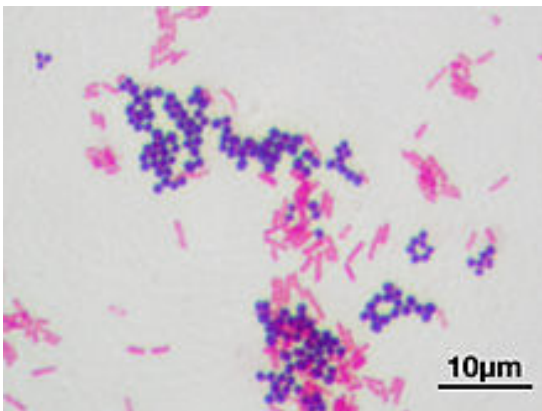

Gram – tenen paret biestratificada (capa de mureïna fina més membrana externa de doblecapa de lípids)

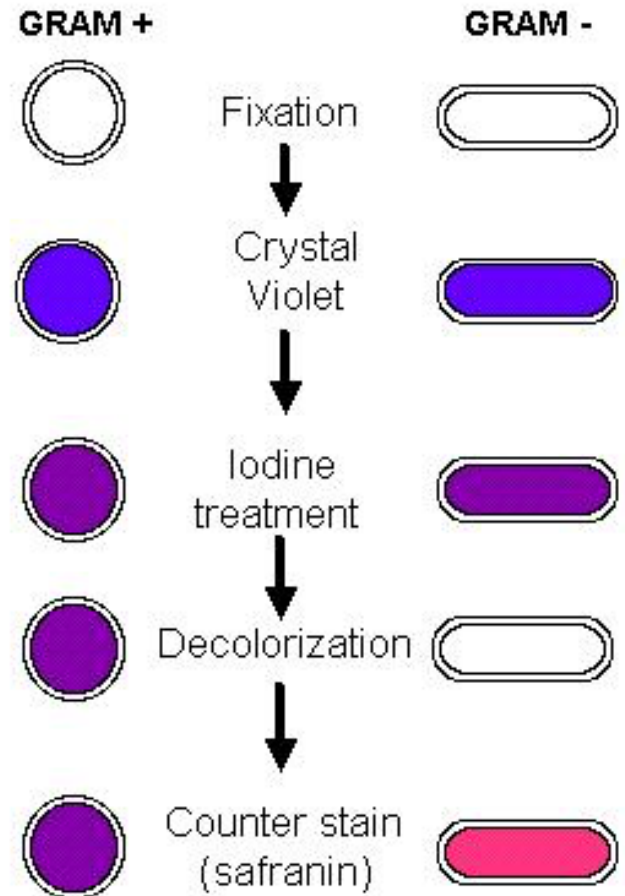
Com es fa la tinció Gram?

Procediment :

1. **Colorant cristall violeta** : tots els bacteris queden blaus.
2. **Reactiu lugol**: els gram+ formen amb el lugol un esmalt impermeable a l'alcohol.
3. **Alcohol** : només el gram – es decoloren i els gram+ segueixen blaus.
4. **Colorant safranina** : es tenyeisen de **color vermell els gram-** que estan decolorants , però no els gram + que segueixen blaus.

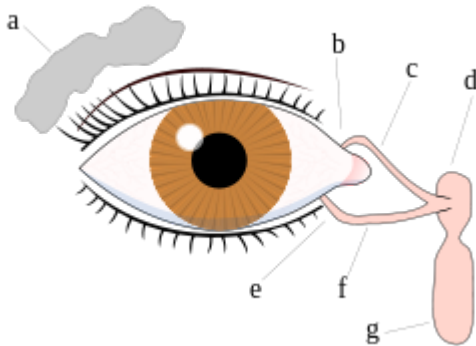
Bacteris gram+ i gram- al microscopi òptic.

FUNCIONS DE LA PARET BACTERIANA

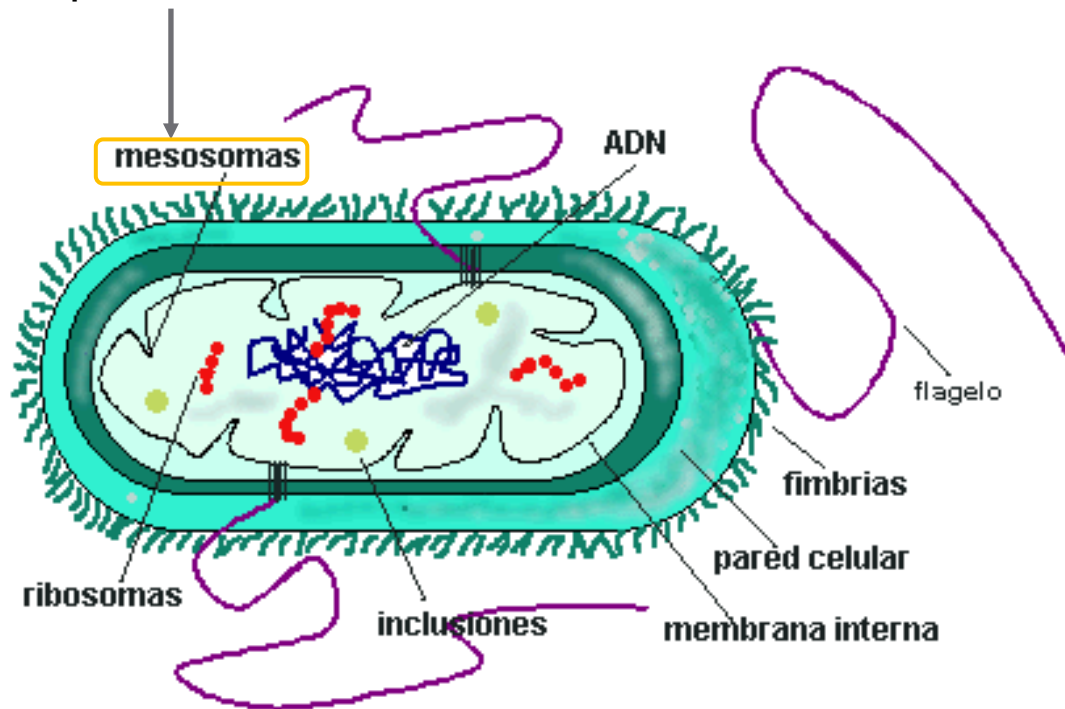
- Mantenir la forma del bacteri.
- **Protecció**: si la paret es destrueix, el bacteri queda inermes davant els canvis de salinitat.
- Moltes substàncies amb propietats bactericides actuen a nivell de la paret:
  - **El lisozim** enzim present a les llàgrimes actua trencant enllaços glicosídics dels peptidoglicans.
  - Molts **antibiòtics** actuen **impedint els enllaços peptídics entre les molècules de NAG i NAM** i per tant impedeixen la proliferació bacteriana.

Glàndules
llagrimalls

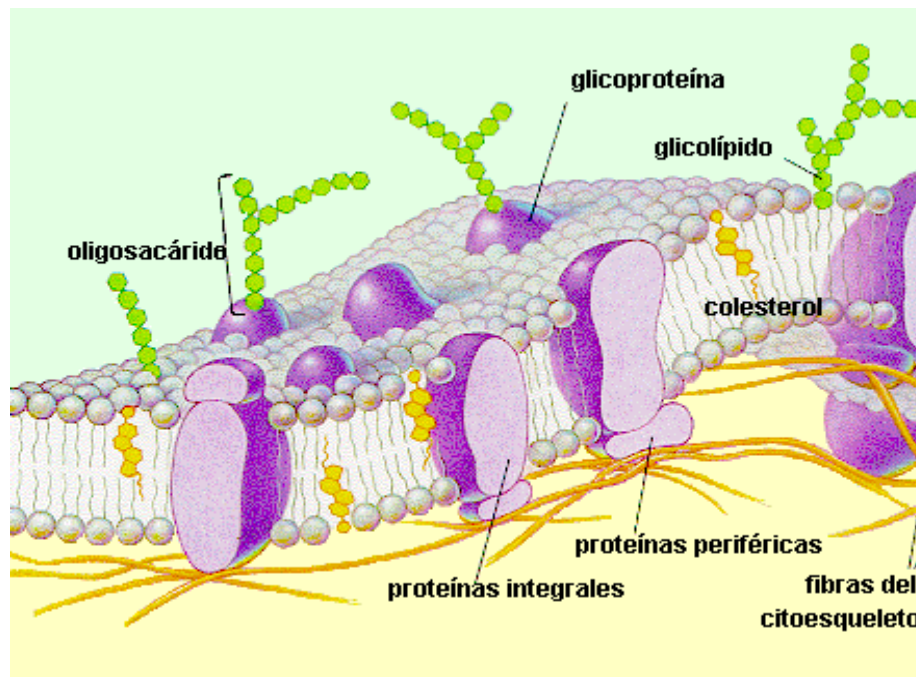
3. MEMBRANA PLASMÀTICA

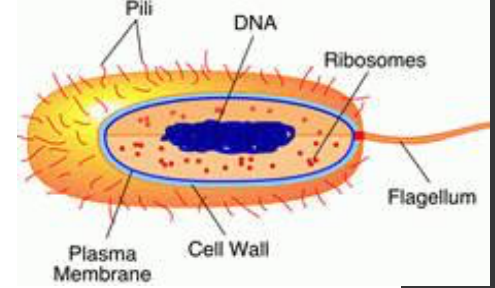
- Coberta que envolta el citoplasma.
- Té l'estructura igual que les cèl·lules eucariotes, doble capa de fosfolípids i proteïnes, de 75Å de gruix.
- En els **mesosomas** (invaginacions) s'hi troben els enzims que contenen enzims que permeten: la respiració bacteriana, la fotosíntesi, duplicació del DNA...

- Les funcions de la membrana són les mateixes que en les cèl·lules eucariotes:
  - Delimiten el bacteri
  - Regulen el pas de substàncies nutritives
  - Conté sistemes enzimàtics que intervenen a:
    - Dirigir la replicació del DNA bacterià per mitjà del DNA-polimerasa
    - Fer la respiració bacteriana (ATP-sintetases a les membranes)
    - Fotosíntesi en els bacteris fotosintètics que no són cianobacteris (fotosistemes I a la membrana)
    - Assimilar nitrogen en forma de NO_3^- o NO_2^- , o el N_2 atmosfèric gràcies a enzim nitrogenasa.

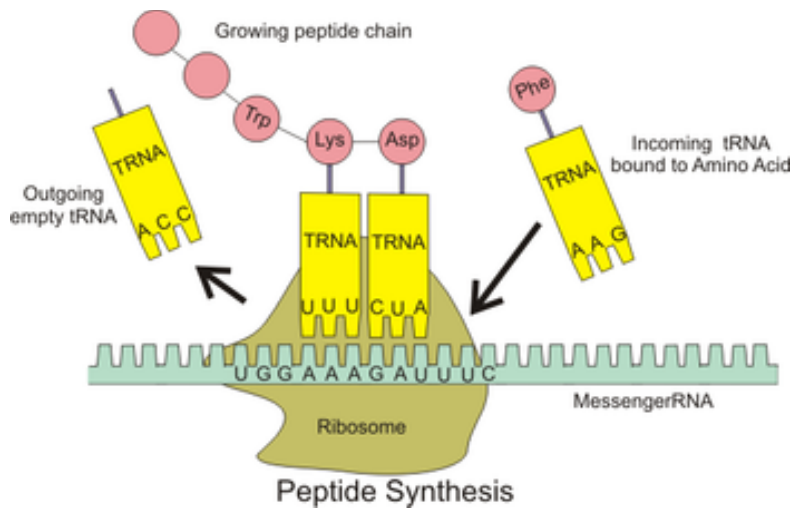

4. CITOPLASMA

4.1 RIBOSOMES

- Orgànuls encarregats de fer la síntesi de proteïnes.
- Són de mida més petita que els ribosomes dels eucariotes (70S).
- Formats per proteïnes i àcid ribonucleic ribosòmic (RNAr).
- Tenen 2 subunitats que s'uneixen en el moment de sintetitzar proteïnes.

Esquema de la síntesi de proteïnes

Ribosoma procaríotic

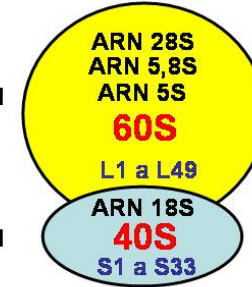

Subunidad grande

Subunidad pequeña

70S

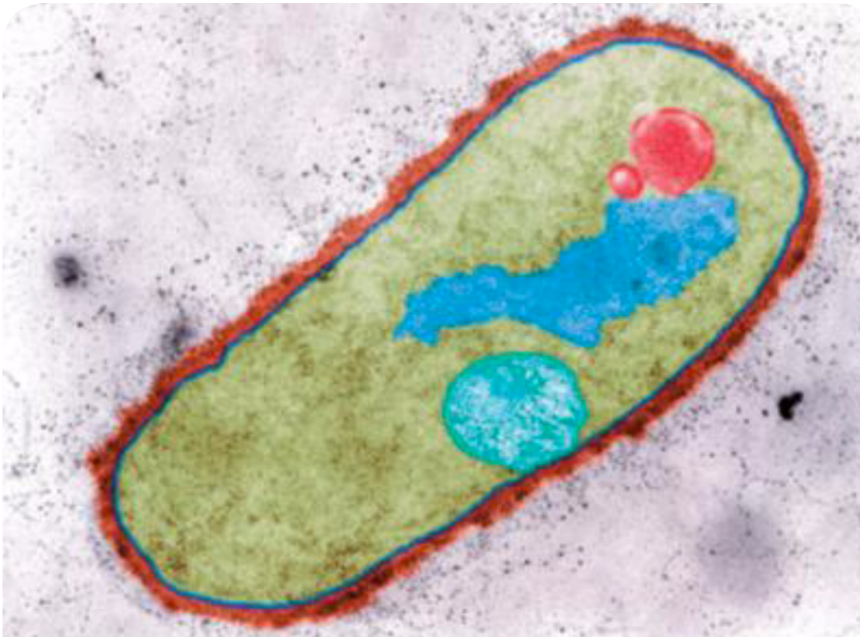
Ribosoma eucariotic

80S

4.2. INCLUSIONS

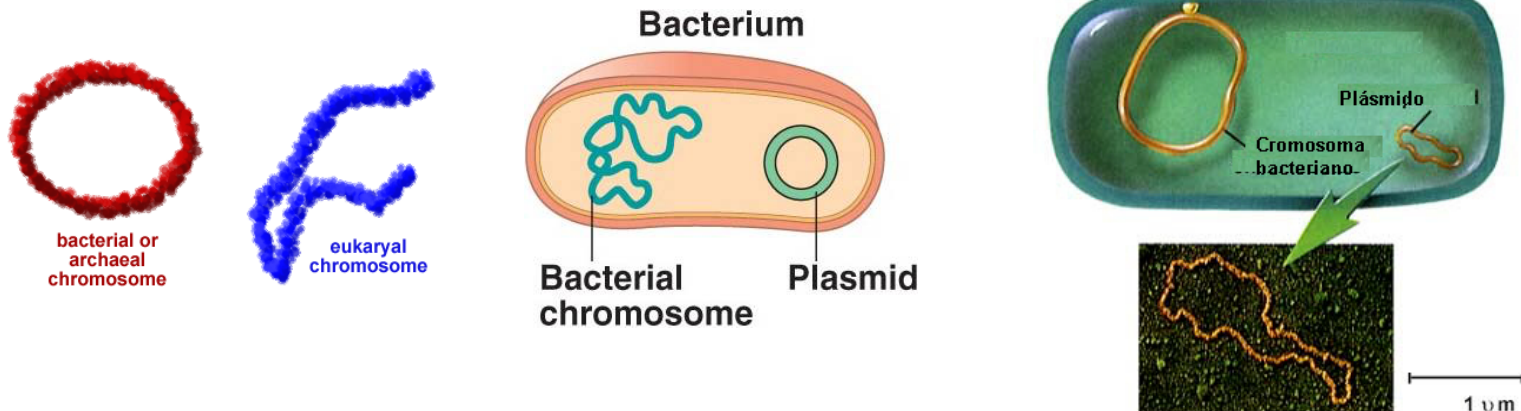
- Grànuls de substàncies de reserva que el bacteri sintetitza en moments d'abundància.
- Disperses en el citoplasma i no tenen membrana plasmàtica
- Poden ser de reserva energètica com els **grànuls de midó** (o de glicogen) i **els dipòsits de lípids** (triacilglicèrids).
- També poden ser de reserva de fòsfor (polifosfat) = grànuls de volutina, o de reserva de sofre (grànuls de sofre).

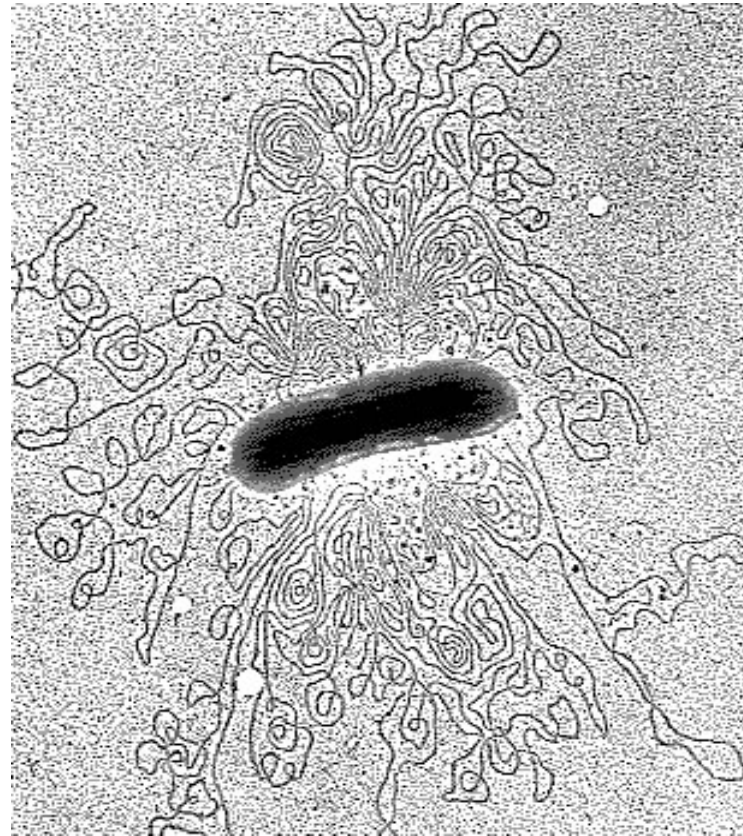
Micrografia de Bacillus megaterium on es pot apreciar una inclusió de poli- β -hidroxibutiral, que emmagatzema carboni i energia, de color rosa

4.3. CROMOSOMA BACTERIÀ

- Doble cadena circular de DNA associat a proteïnes no histones.
- Es troba en el propi citoplasma en una zona anomenada **NUCLEOIDE**.
- Funció: portador de la informació genètica i dirigir el funcionament de tot el metabolisme bacterià.
- Pot haver altres molècules de DNA circular bicatenari, que reben el nom de **PLASMIDIS** (replicació autònoma).
- Els plasmidis que tenen la capacitat reversible d'integrar-se en el cromosoma bacterià reben el nom **d'EPISOMES**.

Sabeu que són aquestes fotografies?

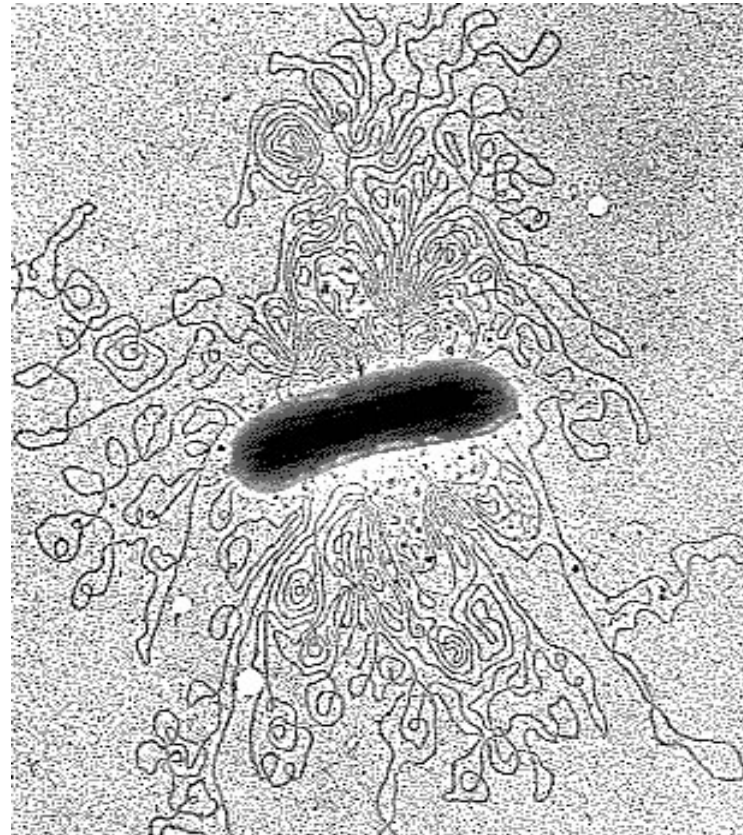

Sabeu que són aquestes fotografies?

Bacteris en procés de divisió.

S'identifica el cromosoma circular.

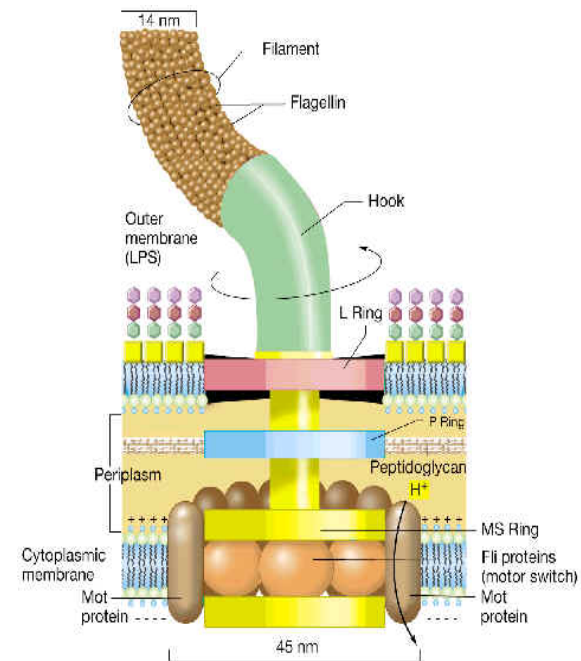
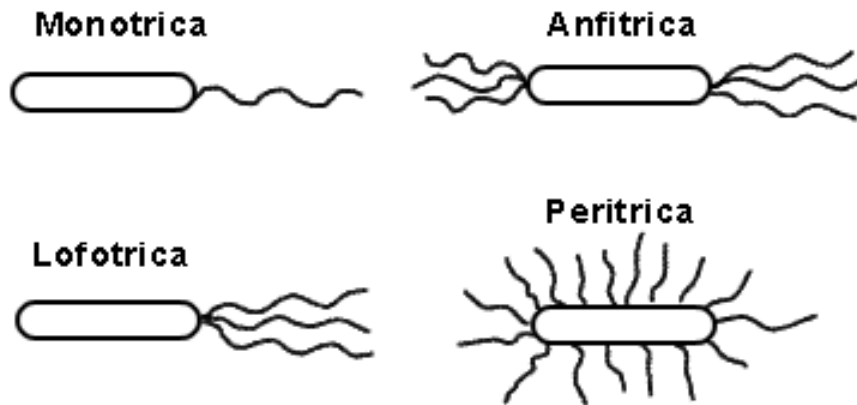
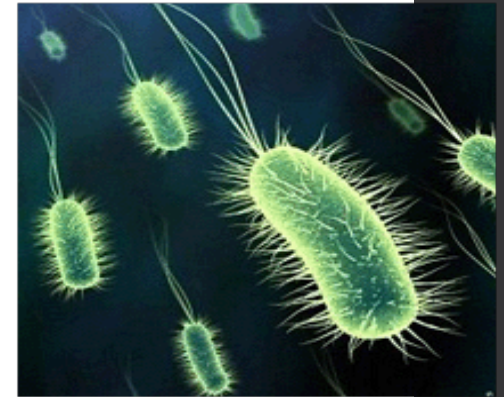

DNA d'un bacteri fora de la cèl·lula

4.4 ALTRES ORGÀNULS (no sempre)

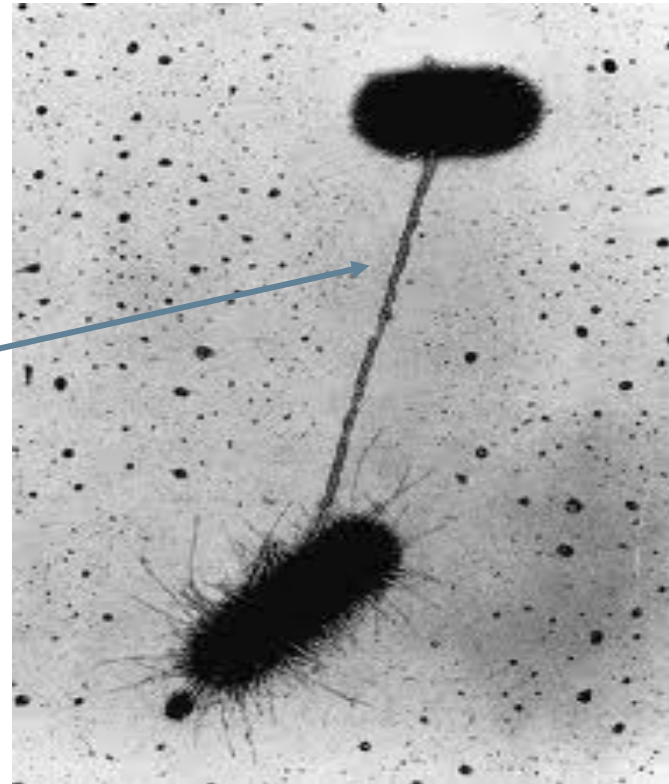
1. FLAGELS

- Prolongacions fines amb una longitud molt més gran que el bacteri.
- Ni pot haver des de 1 fins a 100.
- Permeten el moviment dels bacteris.
- Estructura diferent de les cèl·lules eucariotes.
- Segons el nombre i la situació els bacteris poder diferents noms.

2. PÈLS

- Estructures allargades i buides.
- Serveixen per **adherir-se** a superfícies.
- Només es troben en gramnegatius.
- N'hi ha 2 tipus :
  - Pèls sexuals o de conjugació: permeten la unió de 2 bacteris per intercanviar material genètic.
  - Pèls d'unió i fímbríes: permeten adherir-se a superfícies com aigua, cèl·lules...

3. ORGÀNULS ESPECIALS

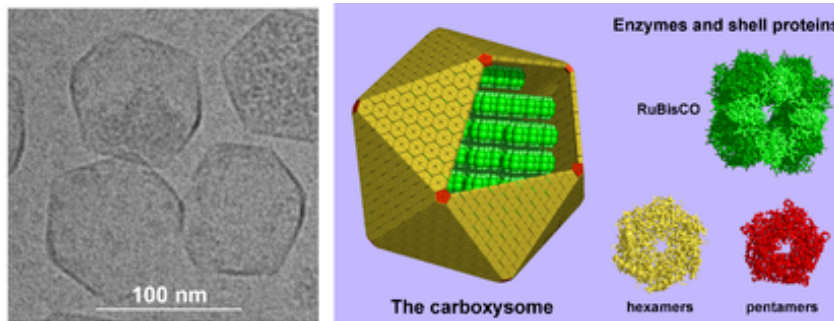
• Estructures membranoses intracitoplasmàtiques

➤ MESOSOMES

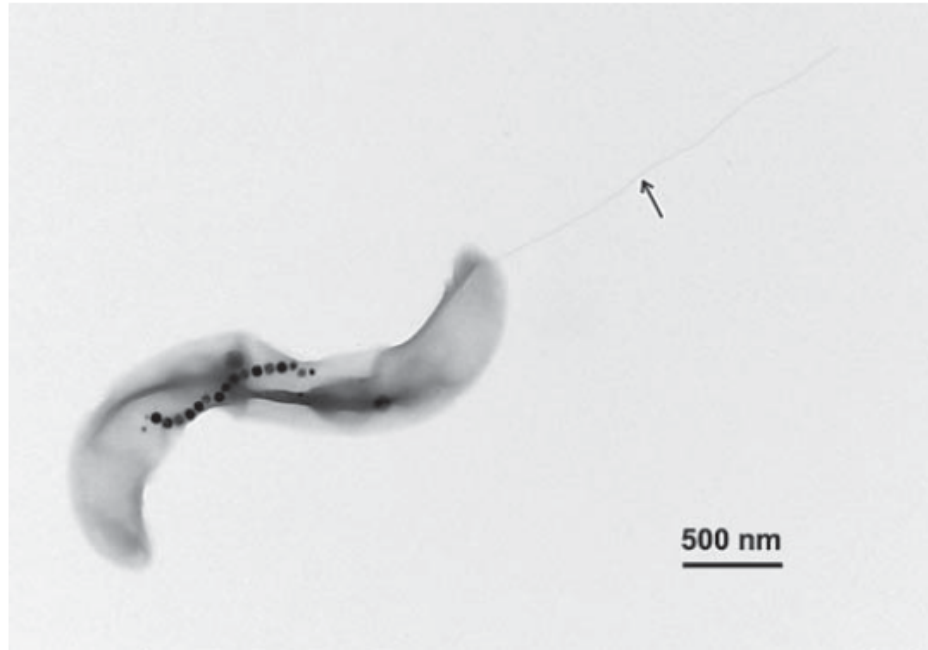
- **CROMATÒFORS:** invaginacions de la membrana plasmàtica dels bacteris. La seva funció és augmentar la longitud de la membrana plasmàtica per augmentar la seva capacitat fisiològica i intervenir en la construcció de l'envàs que divideix les dues cèl·lules filles.
- **CITOMEMBRANES:** invaginacions de la membrana riques en enzims oxidants de diferents compostos de nitrogen presents en els bacteris nitrificants.
- **TILACOIDES:** sàculs delimitats per membranes riques en clorofil·la, separats de la membrana plasmàtica, similars als dels cloroplasts de les cèl·lules vegetals. Realitzen la fotosíntesi amb despreniment d'O₂ com fan les algues i les plantes.

• Estructures delimitades per parets proteiques

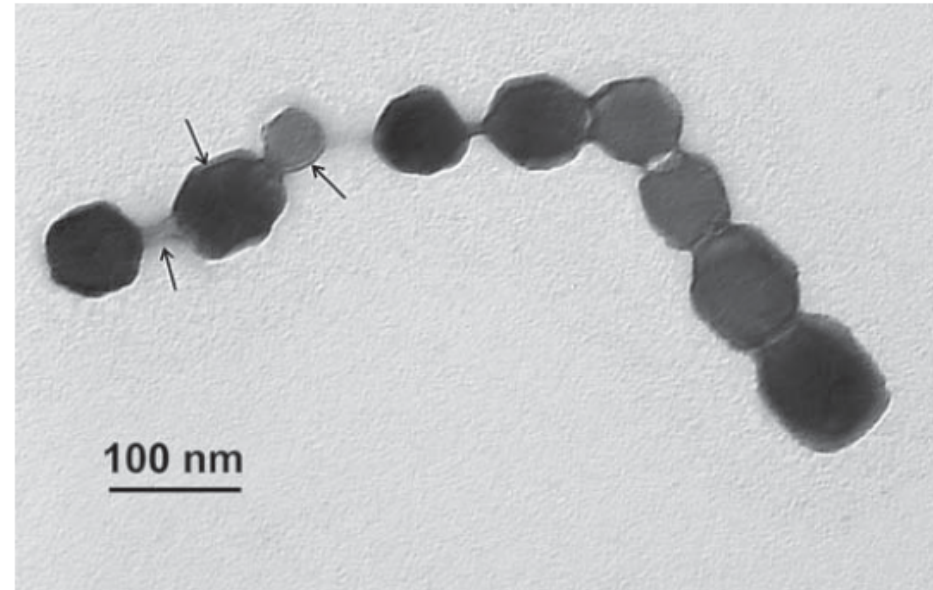
- **CLOROSOMES:** contenen pigments que permeten fer una fotosíntesi en la qual no es desprèn oxigen. Es troben en els bacteris fotosintètics verds.
- **VACÚOLS DE GAS:** contenen gasos que permeten la flotabilitat.
- **CARBOXISOMES:** contenen l'enzim ribulosa-bifosfat-carboxilasa (RUBISCO), que incorpora diòxid de carboni a la MO. Es troben en els cianobacteris i en els bacteris nitrificants.
- **MAGNETOSOMES:** contenen cristalls de magnetita que permeten als bacteris orientar-se. En molts bacteris flagel·lats aquàtics.

Magnetosomes

Fig. 1. Transmission electron microscopy image of a cell of a magnetotactic bacterium collected from the Olentangy River, Columbus, Ohio, USA. Note the chain of electron-dense magnetosomes containing cuboctahedral crystals of magnetite running along the long axis of the cell and the single polar long flagellum (at arrow).

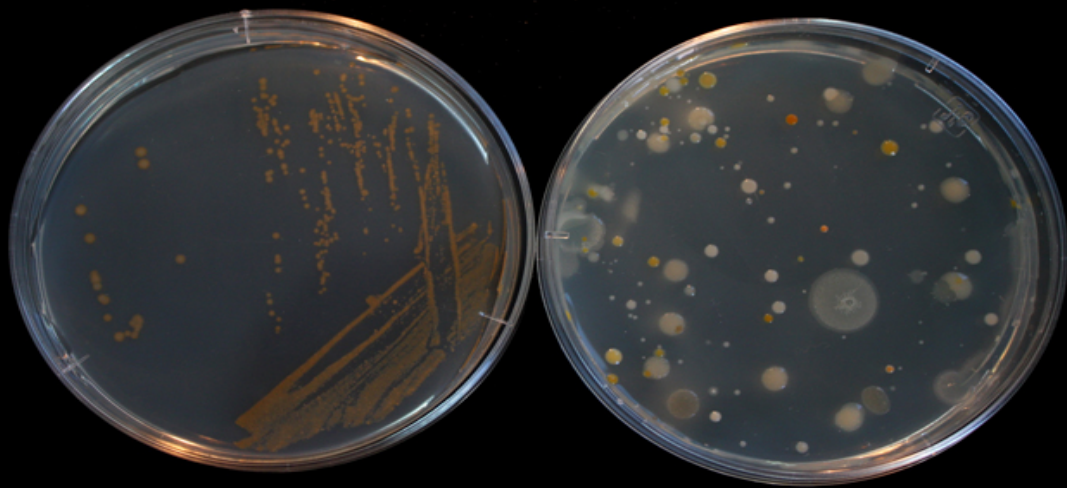

Fig. 2. Transmission electron microscopy image of a chain of purified magnetosomes from *M. marinus*. Arrows denote magnetosome membrane.

2. Fisiologia bacteriana

- Els bacteris cal estudiar-los en el laboratori.
- Per fer-ho s'utilitzen cultius controlats i purs.
- Els medis de cultiu són dissolucions que contenen els nutrients que el bacteri necessita per al seu creixement.
- Els medis de cultiu poden ser líquids (en un tub d'assaig), en estat de gel (semisòlid) en càpsules de Petri

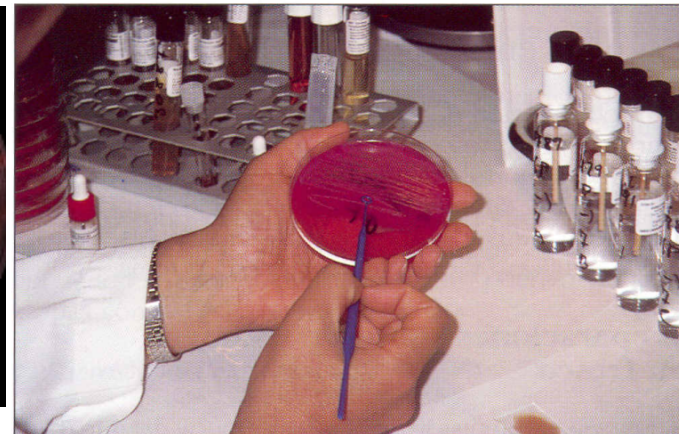
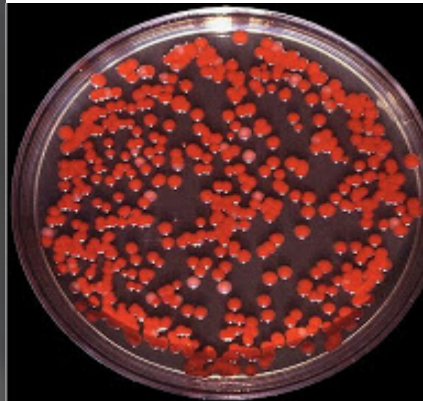

Les taques reben el nom de **colònies bacterianes**.

Dels bacteris d'una mateixa espècie que provenen d'un mateix cultiu es diu que són de la mateixa **SOCA**.

Colònies

Els bacteris com tots els éssers vius fan les tres funcions vitals: *NUTRICIÓ, RELACIÓ I REPRODUCCIÓ*.

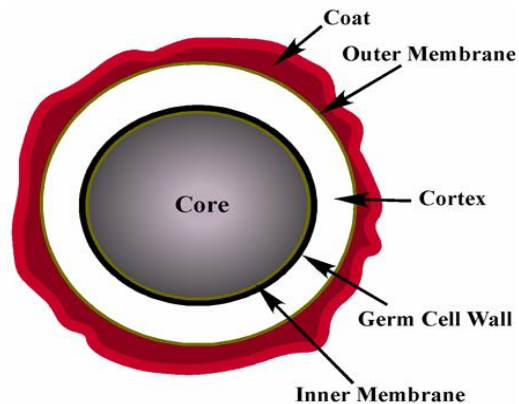
1. Funció de nutrició: Presenten tot tipus de metabolismes.

Poden ser :

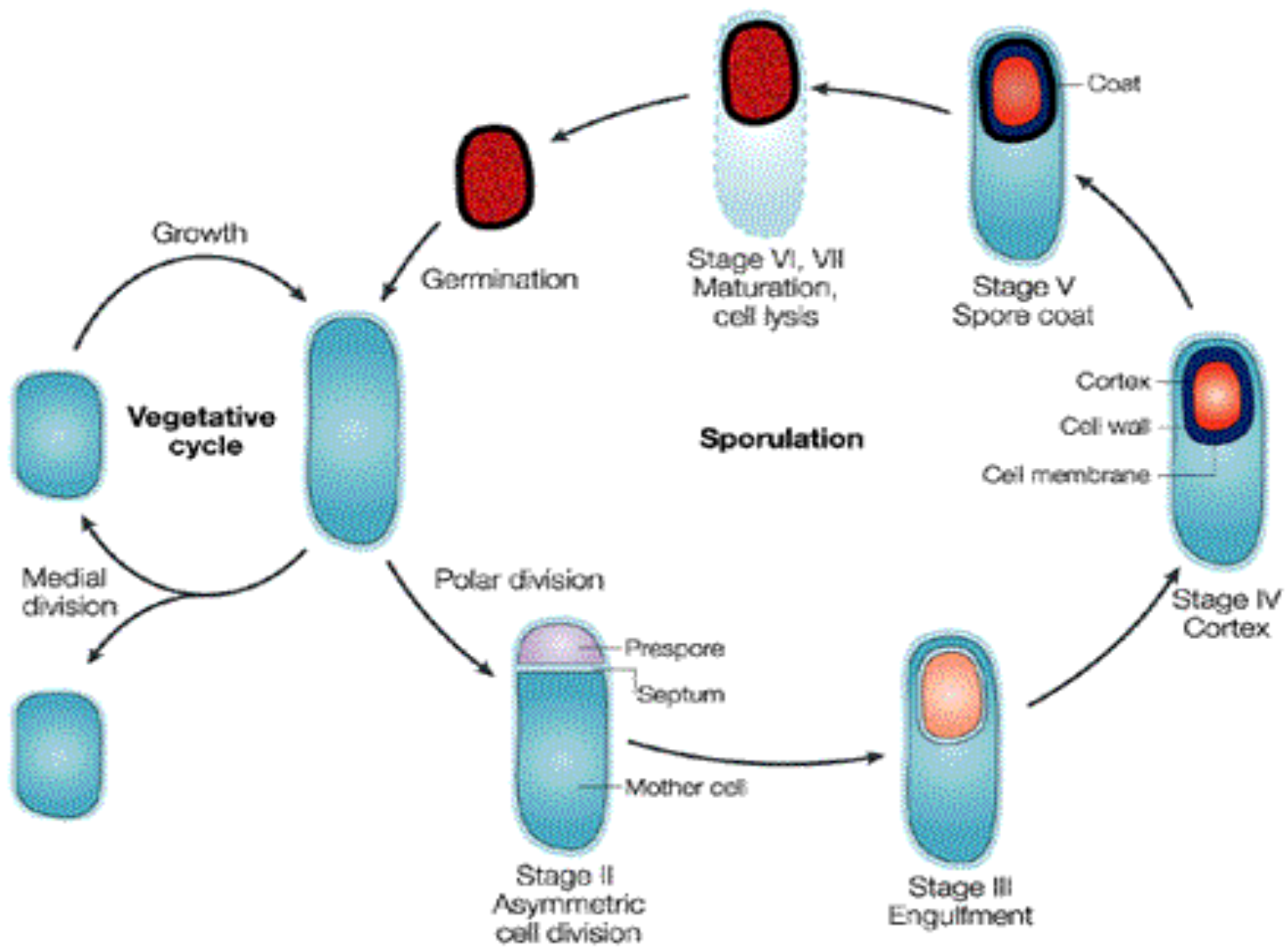
- FOTOAUTÒTROFS (fan la fotosíntesi): bacteris verds i porpres sulfuris i els cianobacteris
- FOTOHETERÒTROFS: bacteris verds i porpres no sulfuris que requereixen energia lluminosa
- QUIMIOAUTÒTROFS: bacteris nitrificants
- QUIMIOHETERÒTROFS: s'alimenten de MO morta (bacteris patògens).

2. Funció de relació: donar resposta a estímuls

- Tenen mobilitat : per reptació o per flagels.
- Tenen fototactisme i quimiotactisme : responen a estímuls lluminosos o químics
- **Fan espores com a forma de resistència:** els bacteris que viuen al sòl entren en períodes de metabolisme reduït i protegeixen el seu DNA, al voltant del qual formen una complexa coberta que dóna lloc a **l'endòspora**.
  - Quan la resta de la cèl·lula bacteriana es destrueix, les endòspores queden lliures al sòl i s'anomenen **EXÒSPORES**, que poden sobreviure molt de temps en condicions ambientals adverses (T de 80°, o en condicions de sequera).
  - Quan les condicions tornen a ser adequades, germinen i donen lloc a bacteris amb totes les seves funcions.

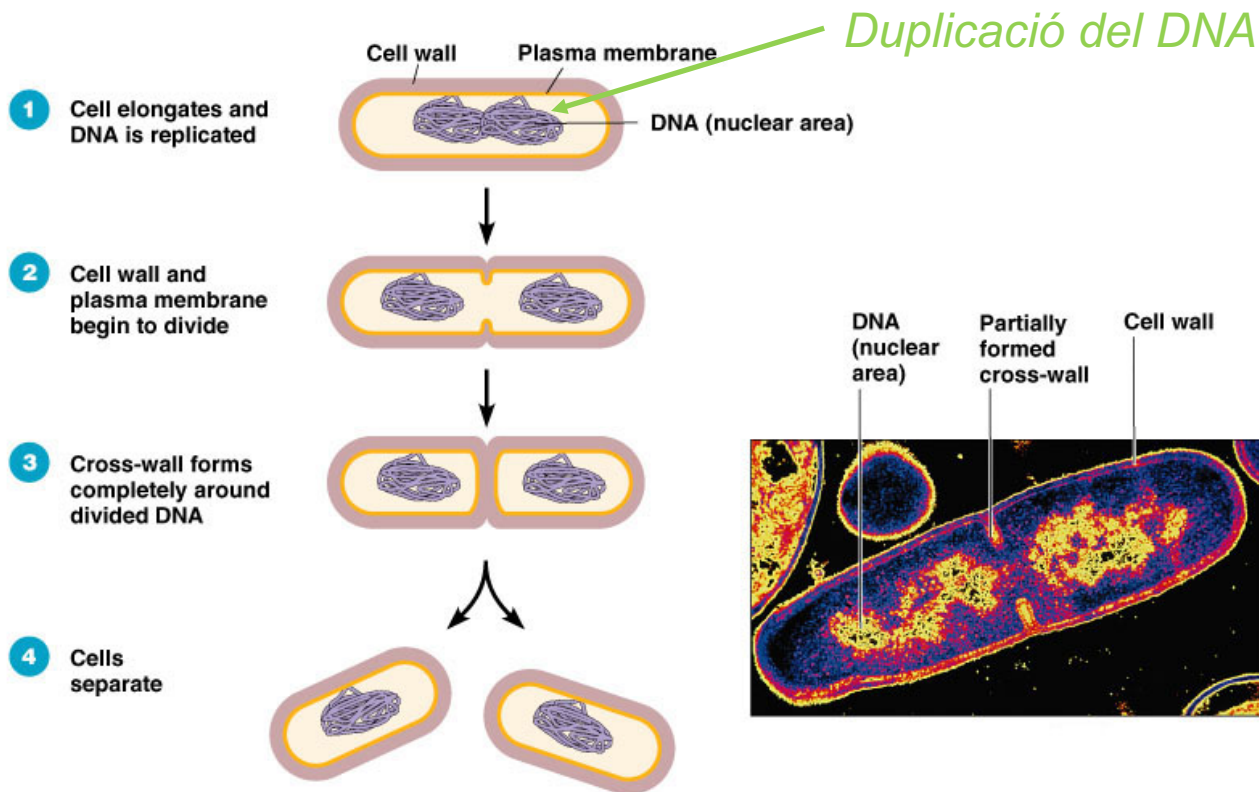

Espora de resistència

3. Funció de reproducció

- La reproducció dels bacteris és asexual per bipartició o fissió binària.
- Prèvia a la divisió es produeix la duplicació del DNA.

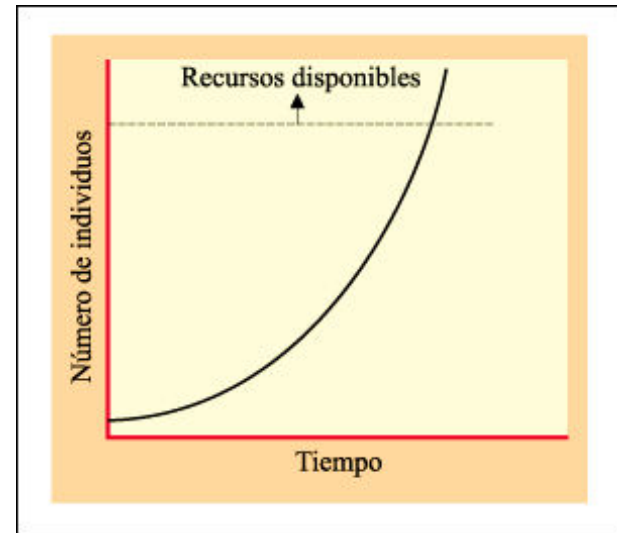
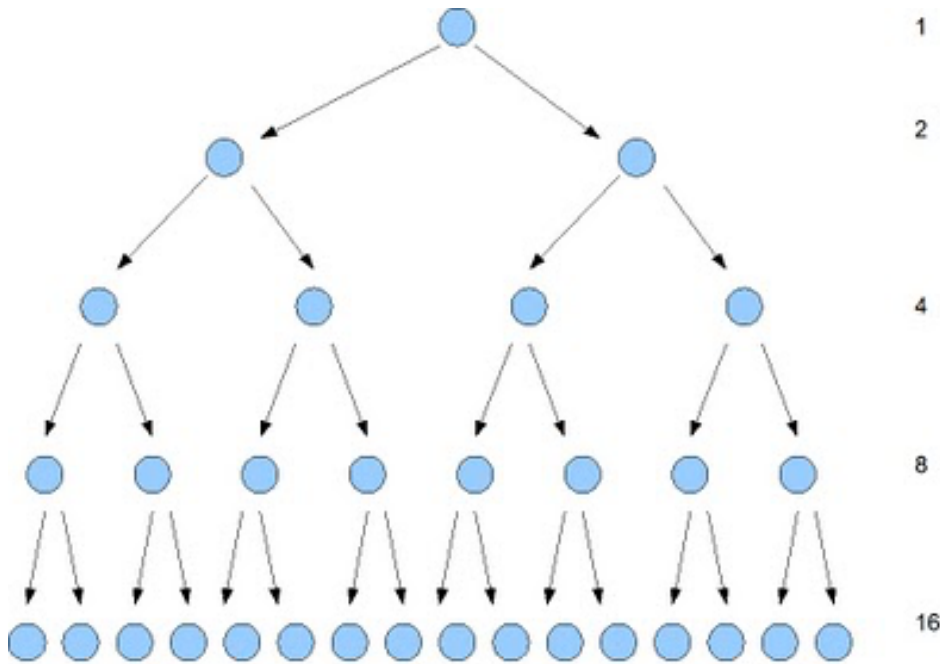
(a) A diagram of the sequence of cell division.

(b) A thin section of a cell of *Bacillus licheniformis* starting to divide.

El creixement bacterià és exponencial!!!

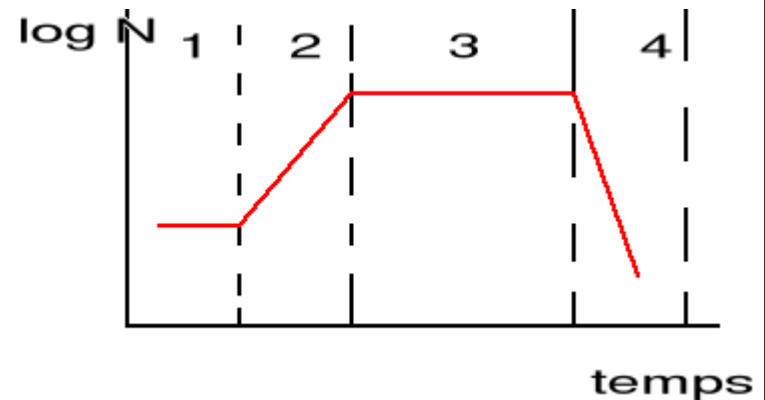
Això seguiria així fins que s'acabessin els recursos i aleshores el grafic seria :

1ª Fase: inicial o de latència.

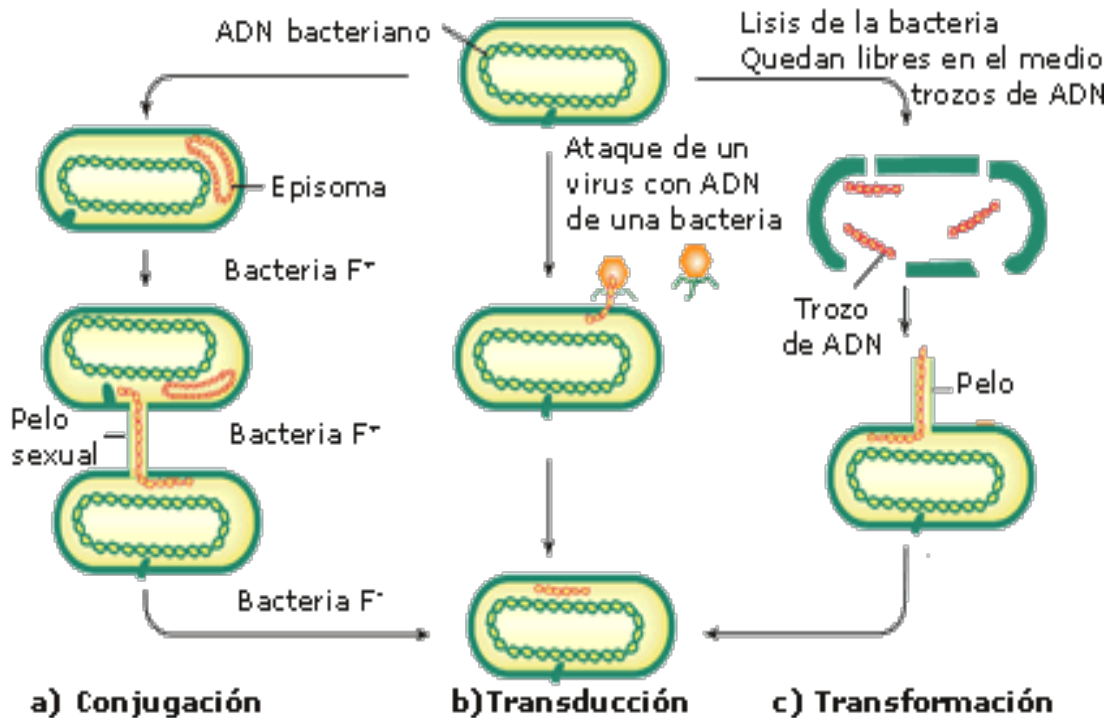
2ª Fase: exponencial

3ª Fase: estacionària

4ª Fase: de mort

- Els bacteris tenen mecanismes relacionats amb la **reproducció parasexuals**.
- Són mecanismes mitjançant els quals els bacteris **poden intercanviar informació genètica** amb altres bacteris siguin o no de la mateixa espècie.
- Hi ha tres tipus de mecanisme parasexuals:
  - **CONJUGACIÓ**
  - **TRANSDUCCIÓ**
  - **TRANSFORMACIÓ**

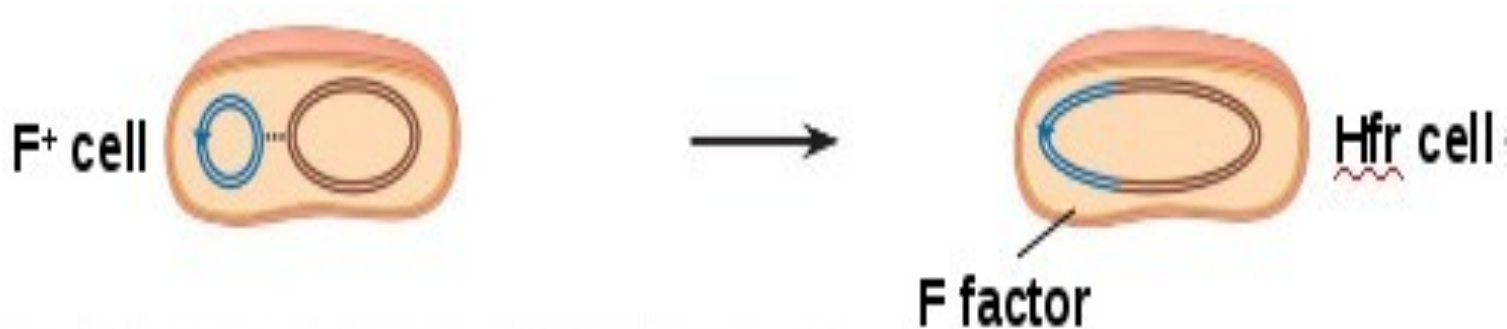
1. CONJUGACIÓ

La conjugació és la transferència directa de material genètic entre dos cèl·lules bacterianes que s'uneixen de forma temporal.

- La transferència és en una única direcció: des d'una cèl·lula donadora fins a una cèl·lula receptora.
- La cèl·lula donadora utilitza els pèls sexuals per fixar-se a la cèl·lula receptora.
- La capacitat de formar pèls sexuals durant la conjugació ve donada per la presència d'un fragment de DNA especial anomenat factor F.

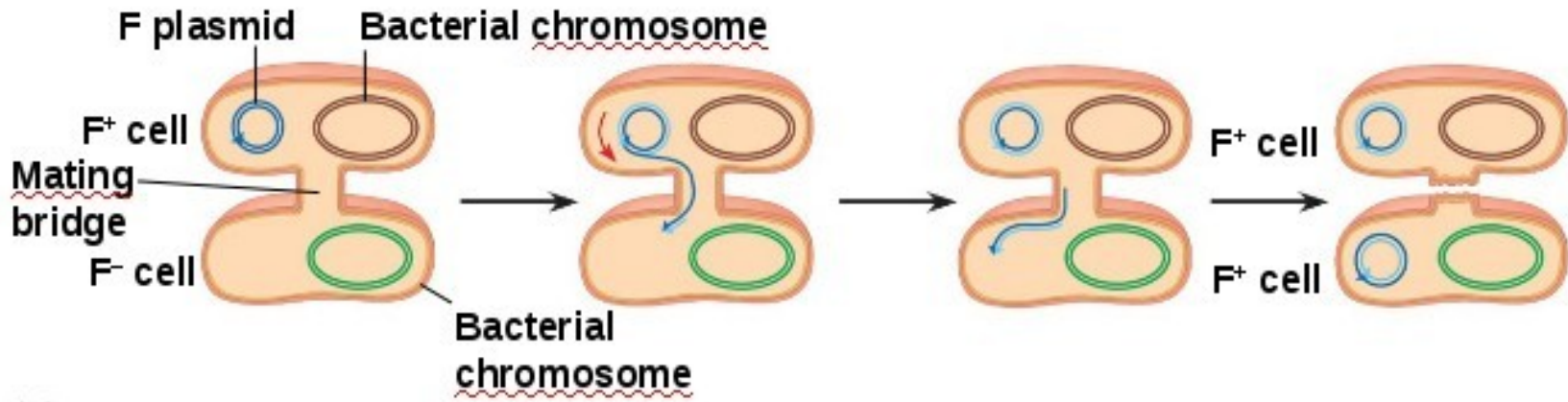
El factor F pot trobar-se de dues maneres:

- Com un fragment extracromosòmic o **plasmidi F**
  - ✓ Les **cèl·lules F⁺** o donadores contenen el plasmidi F
  - ✓ Les **cèl·lules F⁻** o receptors, no contenen el plasmidi F
- Integrat en el cromosoma bacterià o **EPISOMA**
  - ✓ Les cèl·lules que contenen el factor F integrat s'anomenen **cèl·lules Hfr**.

- Dos tipus de conjugació:
  - a) Conjugació i transferència d'un plasmidi des d'una cèl·lula donadora F⁺ a una cèl·lula receptora F⁻
  - b) Conjugació i transferència de part del cromosoma bacterià des d'una cèl·lula donadora Hfr a una receptora F⁻, amb recombinació.

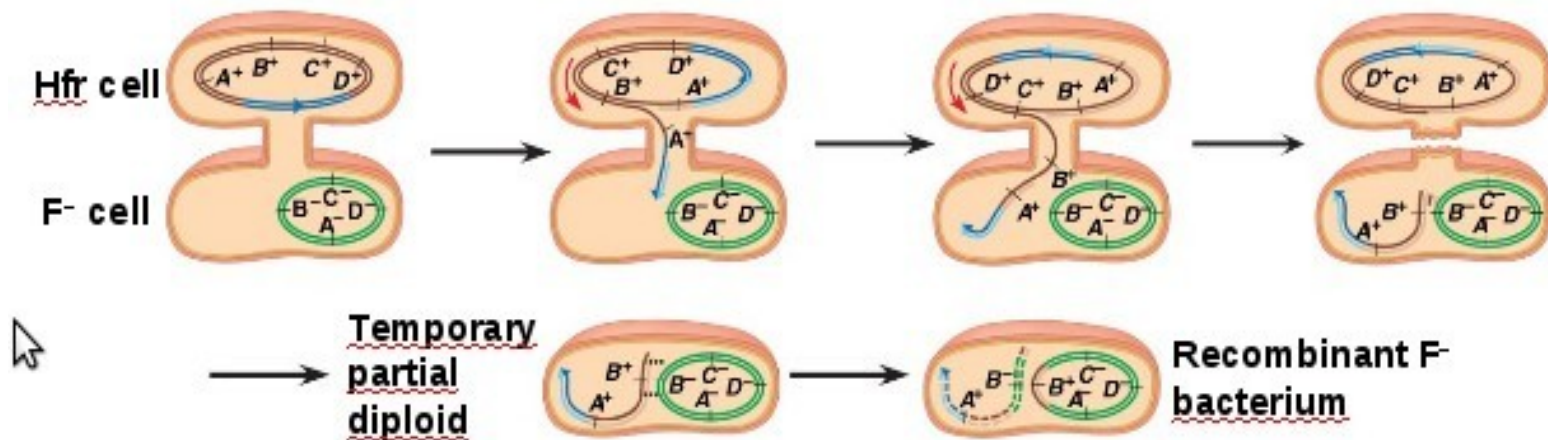
1. Conjugació i transferència d'un plasmidi des d'una cèl·lula donadora F⁺ a una cèl·lula receptora F⁻

- Una cèl·lula portadora d'un plasmidi F (cèl·lula F⁺) origina un pont d'aparellament amb una cèl·lula F⁻.
- Es trenca una de les cadenes del plasmidi F per un punt específic i comença a moure's cap a la cèl·lula receptora.
- Una cadena parental de DNA del factor F passa a través del pont i cada cadena parental actua com a motlle per a la síntesi d'una segona cadena en la seva respectiva cèl·lula.
- En la cèl·lula receptora el plasmidi es fa circular.
- La transferència i la replicació originen un plasmidi F complet a cada cèl·lula.

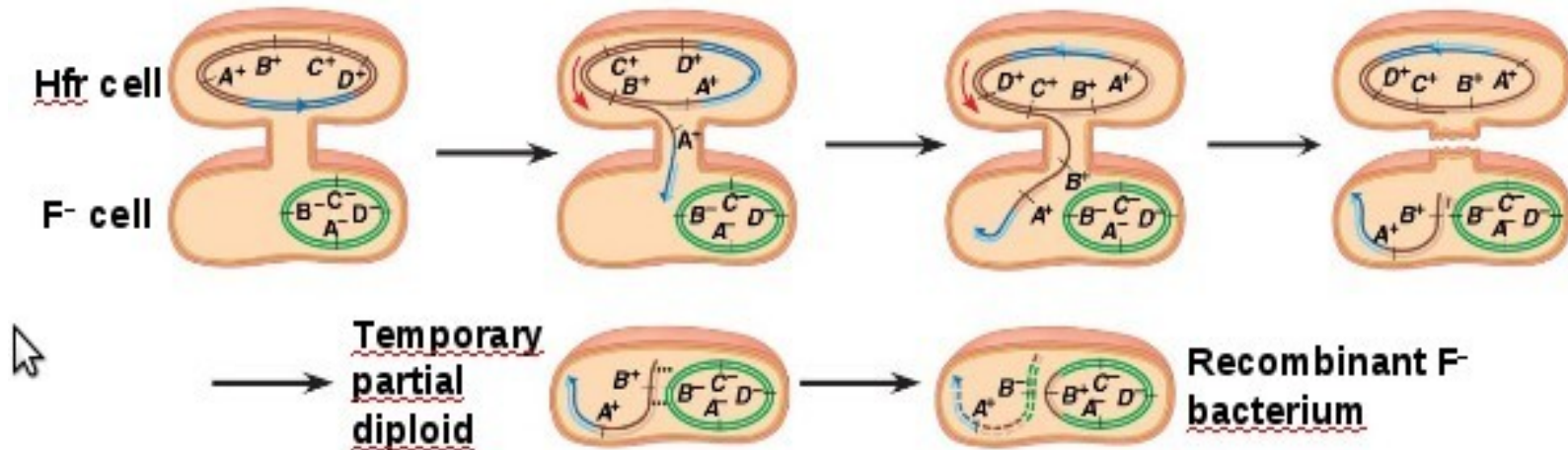
Resultat: una cèl·lula F⁺ transforma en F⁺ una cèl·lula F⁻ després de la conjugació.

2. Conjugació i transferència de part del cromosoma bacterià, des d'una cèl·lula donadora Hfr a una cèl·lula receptora F-

- Una cèl·lula portadora del factor F integrat (cèl·lula Hfr) origina un pont d'aparellament amb una cèl·lula F-.
- Es trenca una de les cadenes del factor F per un punt específic i comença a moure's cap a la cèl·lula receptora arrossegant amb ella el DNA bacterià adjacent.
- La cadena simple de cada cèl·lula serveix de motlle per a la síntesi de la segona cadena (les cadenes filles es mostren en color més clar).
- Els moviments aleatoris dels bacteris produeixen sovint el trencament del pont d'aparellament abans que el cromosoma sencer i la resta del factor F hagin estat transferits, interrompent-se així la conjugació.

- El DNA de la cèl·lula Hfr continua essent el mateix, mentre que la cèl·lula F- adquireix DNA nou, part del qual és cromosòmic.
- Es produeix recombinació entre la regió homòloga del fragment de cromosoma transferit (marró) i el cromosoma de la cèl·lula receptora (verd).
- El fragment de DNA que no queda integrat al bacterià es degrada.

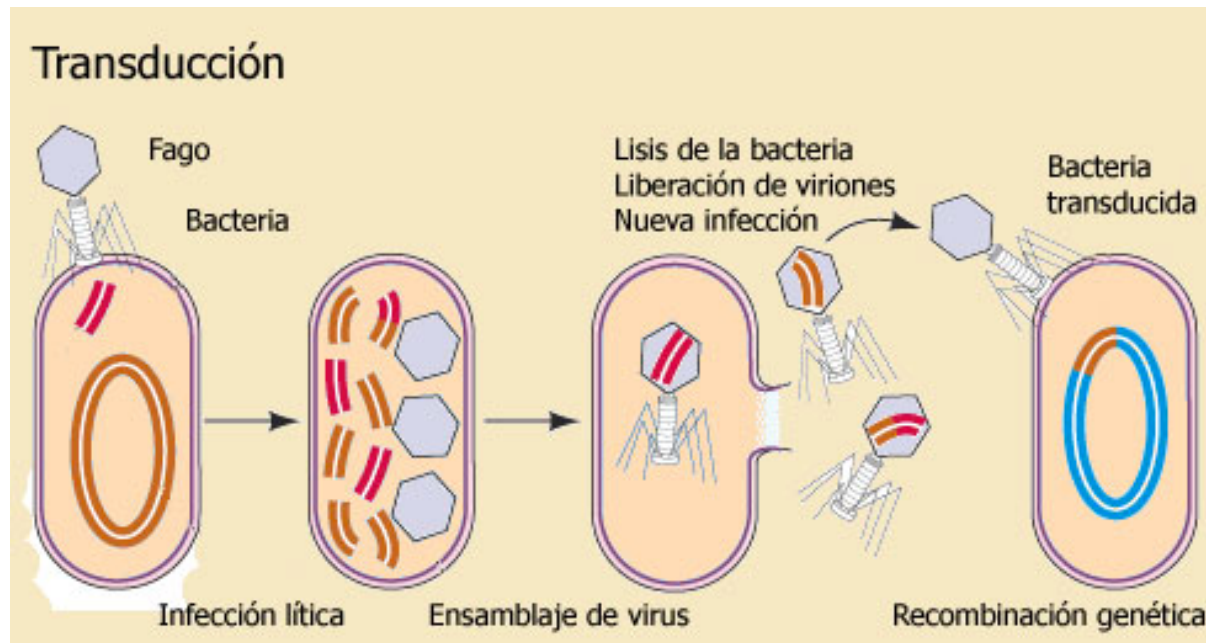
Resultat: la cèl·lula receptora contè una nova combinació de gens però no factor F, és una cèl·lula recombinant F-.

La posterior reproducció per fissió binària d'aquest bacteri donarà lloc a una població de bacteris recombinats amb gens derivats de dos cèl·lules diferents.

2. Transducció

Intercanvi de material genètic, entre dos bacteris, mitjançant un agent transmissor que sol ser un virus.

El virus conté un fragment de DNA d'un bacteri i quan parasita un altre bacteri, li introdueix el fragment de DNA del primer.

3. Transformació

Un bacteri introdueix al seu interior fragments de DNA que estaven lliures en el medi, possiblement per lisi (trencament) d'altres bacteris.

